

Knopurten rejste sin karmoisin-violette fjerbusk *Sophus Schandorph* 1888. Djærv knopurt rødmer ved humlernes brum *Valdemar Rørdam* (4), knopurten har smidt sine frø og ligner en ølkap-sel *Hans Hartvig Seedorff* (5).

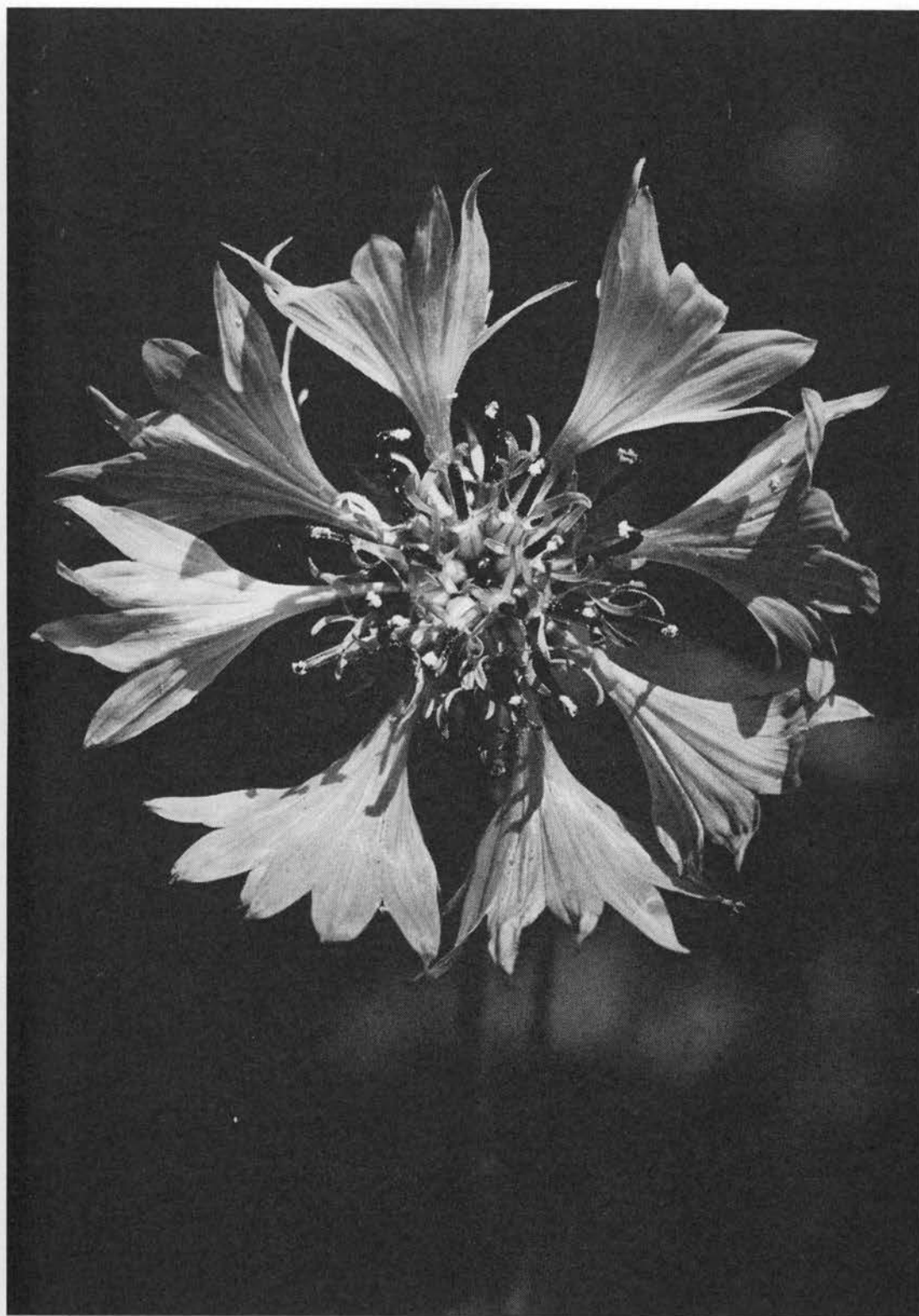
LITTERATUR: (1) 697 256; (2) 488 o 241; (3) 398 1806,777; (4) 789z 60; (5) 821j 40.

Knopurt.
Flora Danica, 1770.

Kornblomst, *Centaurea cyanus*

Enårig rank, oftest grenet plante med lyreformede eller smalle lancetformede blade; store skævt tragtformede randblomster i de endestillede kurve. Var indtil hormonmidlernes fremkomst et meget almindeligt kornukrudt og kunne i blomstringstiden farve vintersædmarkerne helt

blå; nu sælges frø og blomster i blomsterbutikker, også for 300 år siden blev den dyrket i haver – »røde, askefarvede og store blå« (1647ff; 1). På Færøerne blev kornblomsten fundet vildtvoksende første gang 1925 ved Torshavn (2).

Kornblomst 1534ff, *kornurt* 1648, *blåkorn* o. 1450ff; Fyn, Sjælland, *blåurt* 1619ff; *bådsmandshætte* (-hue, -hat) 1648–1821, Læsø 1802, vel efter blomsterfarven = som marinens uniform. *Blåbodil* 1648ff; M og ØJylland, måske oprindelig oldnord. ord for træklods og da sigtende til blomstens »knop«, jf. *knopurt* o. 1700–1856; *blåbaj* 1715ff, Sjælland og *blåbøj* 1779, o. 1790 til baj = [oftest blå] flonelsstof, men måske oprindelig til bad = slag (-kølle) (3); *blåhat* 1757ff, Anholt, NSjælland; *duestol* 1764ff; Als, Bornholm, til svensk duva = støde, stampe, jf. blåbodil ovenfor; *blåklinte* 1769, *blåbolle* 1793–1804, *rugblomst* 1793; Sønderjylland, Birkholm ved Tåsinge; *kys* 1793ff, Jylland med mange dialektformer, sml. vindaks bd. 1, om blåklædt pige blev i Vendsyssel sagt: hun er blå som en *kyws*, og til overmodig person: du er nok ikke af den slags blomster, de kalder *kywser* (eller *tjywser*), vel et ordspil mellem at kyse (skræmme) og *kyws* = kornblomst (4). *Tobaksurt*, *-blomst* 1793ff; Jylland, VFyn og øerne s.f. Fyn, anvendt som tobakserstatning (s. 246); *blåmand* 1795ff; Jylland, var måske oprindelig et øgenavn til de svenske soldater i blå uniform (5), se også s. 91. *Klinte* 1804; Fejø, *blånellike* Mors 1811ff, *blåmunke* 1821ff, Vendsyssel og Thy, Fyn, Falster, se blåmunke s. 219.

Blåfok Sønderjylland vel til jysk fokke = støde, da efter børns leg med den stilkede kurv som slagvåben. *Kaiserblom* Angel, var kejser Wilhelm I's yndlingsblomst (6); *blåknop* og *kongens knap* Ringkøbingegn o. 1880, *blålilje* ved Varde slutningen af 1800-t, *tobaksmand* Djursland o. 1870, se s. 246, *blåleger* Jylland o. 1870ff, om efterleddet se engelskræs bd. 3, *kræmmerhusblomst* NFyn efter randkronernes form, og *blå drenge* NFyn o. 1880, sml. engelskræs, *blåblomst* Fyn og NSjælland slutningen 1800-t, *tobaksplante* VFyn og *tobaksrose* NFyn 1912, VFyn 1928, *Blåbone* Samsø o. 1870ff, om -bone se bynke s. 278, *rugurt* Ærø o. 1870, *blåkranse* NSjælland o. 1870, randkronerne er kransstillede, desuden fletter børn krans af kornblomster; *blåhætte* MSjælland, MLolland. (7).

Færøerne (Vestmanna): *mykinesmenn* 'Mykinæsmænd' (2).

Korn-(blomst) *blå* er en i skønlitteratur og poesi ofte anvendt farvebetegnelse og bruges inden

for damemoden: kornblå (frosne) kinder *Johs. V. Jensen*, skønne kornblå drømme *Holger Rasmussen*, kornblå øjne *J. Blicher-Clausen* o.a., kornblå vande – april, dens væsen er kornblå *Carl Hjernø*, himles kornblå hvælv *Otto C. Fønns*, hun var i kornblå silkekjole *H. C. Andersen* (8).

LITTERATUR: (1) 81 1647,80; 697 1648,51; 398 1806,776; (2) 751 125; (3) 854 23,1962,28–32; (4) 228e 2,349; 958 10,1933–34,98; (5) 278 9,1936,126; (6) 359 17,1907,176; (7) 689 1,303–06; (8) 665k.

UKRUDT

De første sikre fund af kornblomst (-pollen) er gjort i senlaciale lag, hvorefter den blev fortrængt helt eller delvis af skoven for atter at blive ret almindelig på vikingetidens marker (1), endelig har den fra o. 1400 bredt sig meget stærkt med vintersædens dyrkning (2); efter at markerne var drænet kunne man så tidligere, og kornblomsten blev almindelig også i vårsæd.

Blåkorn og *skaldre* (skjaller) duer *aldre* (aldrig) (3), *kys* og *skråd* (skjaller) gør bonden *bår* (nøgen), *hejre* og *klinte* det var bedre end inte(t) (4), *rassel* (skjaller) og *køjs* de gør en mand *brøløjs* (MSlesvig; 5), der kan med *køjs* etc. også være ment vindaks (bd. 1).

LITTERATUR: (1) Danmarks Natur 1, 358,441; (2) 254 1957,94; 498 1961,93; (3) 878; 253 1921,106; (4) 488 9,39; (5) 228e 2,349.

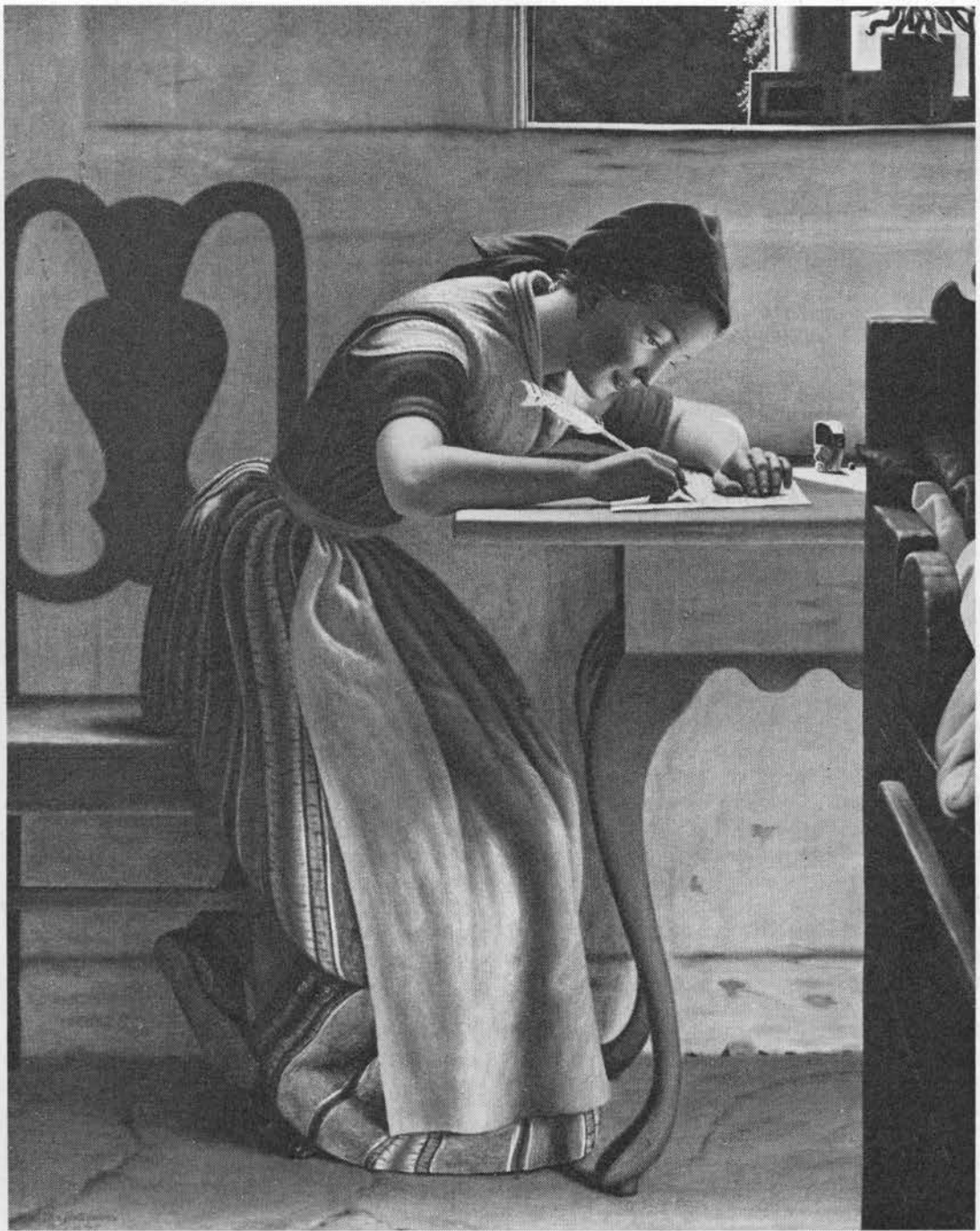
LÆGEMIDLER

Henrik Smid 1546ff (1): vinafkog af blomster og frø drikkes som modgift, således efter bid af edderkopper og skorpioner. De knuste frø ud-driver galden. Destilleret vand af blomsterne skal være godt til badning af og omslag på røde øjne, stiller andre sårs hede.

Blomsterne køler og tørrer, destilleret vand af dem dryppes i betændte øjne (1648; 2); de anføres i farmakopeen 1772 og sælges stadig på apoteker.

Te af blomsterne drikkes mod svindsot (3), te af kornblomst og nældefrø er urindrivende (4); indgår i te til gurgling af øm hals (5) og te, der drikkes om morgenen (1736; 6). Destilleret vand af blomsterne »giver svage øjne en utrolig klarhed« og læger deres betændelse (1837; 7). Te af blomsterne, evt. tilsat borsyre, anbefales som øjenbadevand, det har »ry for at være den fineste naturlige skintonic«, skylles håret sidste gang dermed, får det et meget smukt skær (8).

Roden opgravet Kristi legemsfest 23/6 kl. 12 og

Førhen anvendtes blomsterne af planten kornblomst bl. a. til fremstilling af blåt blæk. Maleriet af Chr. Dalsgaard fra 1875 gengiver en ung pige bøjet over et kærestebrev med gåsefjeren i hånd.

holdt i højre hånd, til den er varm, stiller blødning (9); for næseblod lægges roden under tungen (10).

Den kogte urt bindes på hestens skudsår (1700-t); planten nævnes blandt midler for koens blodpis (11).

Kornblomst anbragt i kuben får bierne til at blive i den (12).

LITTERATUR: (1) 841 1577,73b; (2) jf. 697 51; (3) 327 24; (4) 408 33; (5) 217 1807,11; (6) 488 o 293; (7) 718 1837,85f; (8) 14 nr. 28,1954; 380 nr. 23,1967; (9) 891 118; 488 o 62; (10) 488 o 107; (11) 83 112,174; (12) 488g 1,179.

FARVNING, TOBAKSERSTATNING

Blomsternes saft blandet med alun farver smukt ultramarinblåt, men farven er ikke holdbar, den anvendes af konditorer (o. 1800; 1). Man har af blomsterne fremstillet blåt blæk (2); de blandes i tobak »sagtens mere for syns end nyttes skyld« (1761; 3), »adskillige fattige bønder bruger dens tørrede [kron-]blade som røgtobak«, men »de individer, der bestandig ryger dem«, får tør hoste (1837; 4). Om denne anvendelse fortæller Adam Oehlenschläger i Langelandsrejsen, 1805 (»Morgenvandring«): Den største nåde, han vist os har · i dette liv · er det, at han stundom af lommen ta'r · sin foldekniv · og skæ'r sig en håndfuld, stor og tung · under vranten snak · og blander os i en sælskinds-pung · blandt røgtobak. – Tobaksfabrikant Chr. Augustinus kaldte måske derfor et tobaksmærke »Blåmand« ligesom et af plantens tilnavne (5), en anden slags tobak fabrikeret i Tønder havde imidlertid billedet af »blåmand« = vildmand, og en hollænder på pakken (6). Til den, der røg blåmandstobak, blev i Vendsyssel spøgende sagt, at han fik lus (7).

LITTERATUR: (1) 576 4,1799,415; 398 1806,776; (2) 178 1935,47; (3) 696 136 jf. 398 1806,776; (4) 718 1837,85f sml. 358b 145; (5) 159 1918,87,178f jf. 892 181; (6) 228e tb.52; (7) 488g 3,187.

DEKORATION, BØRNELEG

Kornblomsten synes at have spillet en særlig (symbolsk?) rolle ved St. Hans festerne i Svaneke, idet hele den kunstige »kilde« (nedgravet spand med vand, derover stænger til et firkantet »lysthus«) blev smykket med kornblomster, de senere år (1933) har ligget tre store kranser omkring kilden (1). Mælkekar omhængt med kornblomster på Siø nævnes af Oehlenschläger i Langelandsrejsen (1805).

Iflg. H. C. Andersen's O. T. (1836) blev en krans af kornblomster jævnlig hængt på Hellig Anders' kors ved Slagelse. Der lå en krans heraf på Carit Etlar's bære, da han blev begravet 16/6 1900 (han døde 9/5, men kisten henstod ca. 6 uger) (2). Kornblomst bruges ofte i brudebuketter; på københavnske gader sælges mange kornblomstbuketter til de nye studenter.

Gav karlen en kornblomst til en ung pige, hylde de han hendes fromhed (MJylland o. 1870; 3).

Randkronerne trækkes på snore til blomsterkranse (1837; 4). Pigebørn binder (fletter) de stilkede kurvblomster til guirlander og »blåkranse« (NSjælland), der lægges som »diadem« over håret; drenge stikker blomsterne som pynt i knaphullerne. Aldrig i livet kan mindet forgå · om børnenes krans · af kornblomster blå. P. N. Bondesen (5). Børn kan med de friske blomster male billeder på et stykke papir (NFyn o. 1820; 6). En kornblomst vendt på hovedet er en fin danserinde med skjaller-kapsel som hoved og hat eller kyse af kartoffelblomst (Tværsted Vendsyssel o. 1900; 7). Om jyske børns remselege med blomsten, se blåmunke s. 214.

LITTERATUR: (1) 449 1933,17f og 1936, 4-7; 488q 132f; 91 1,245; 289 6,1934,11; (2) 585c 38f; (3) 783b; (4) 398 1837,254; (5) 87 57; (6) 126 4; (7) 634 14332.

PROSA OG POESI

Kornblomstens blå gnister i rugen *Johs. V. Jensen* (1) – bag [rugmarkens] tusindtremmede gitter [stod] klinte og kornblomst i svalt og gyldent halvmørke lattermilde på tå, ligesom under et ustandseligt brusende styrtebads stråler *Knud Poulsen* (2), de gemmer sig. . . som en flok drenge blandt de høje strå, men titter nysgerrige ud fra skjulestederne og ser forundrede på os. Med deres milde og alvorsfulde øjne synes de at fortælle os, at menneskene lever ikke af brød alene *Jens Jacob Jensen* (3).

De [folkeviserne] har en farve så dansk, så fager · som lyseblå kornblomst på rugens ager *J. L. Heiberg* (4). Hvor lifligt I op i den unge vår · blandt kornet gror. · Som stjerner I blinke, blåt og rødt, · blandt gule lyn *Adam Oehlenschläger*, Langelandsrejsen (1805). Kornblomsten dølger · sin blå lille kyse bag gitter af strå *Chr. Richardt* (5); du sidder fængslet bag kornets gitter · og titter ud med et smil i øjet *Harald H. Lund* – indefra de gyldne hvedestrå · fremtitter mildt kornblomsters fromme blå. · Et venligt pigebarn,